

לשם יעזוב

= לב.מ. כי חלק ה' עמו.

(1) ע"ל

הגאון רבי חיים מוולוז'ין היה מתקשה במאמר התנא'דבי אליהו רבה (פ"א), שאחת ממדותיו של הקב"ה היא המדה של "שמח בחלקו". וכי מה שייך לומר על הקב"ה שהוא שמח בחלקו, הלא לה' הארץ ומלואה. שטח הגר"ח שאלתו לפני רבו הגר"א, וזה השיבו ממקרא שלנו, "כי חלק ה', עמו". רוצה לומר, מהו חלקו של הקב"ה אשר הוא שמח בו תמיד, "עמו".

פירוש הדבר, שהקב"ה שמח בישראל בכל מצביהם. ואף אם לפעמים יורדים ממדרגתם הרוחנית, שוכן הוא אתם בתוך טומאותם, ולא יטשם ולא יעזבם. שמח הוא אפוא בחלקו, במה שבחר לו את ישראל לעם, ולא יטשם ולא ימירם לעולם ועד.

האזינו השמים ועיני תשמע הארץ

.א.

(2) (1) דגן טאום

1 האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. הארץ"ח הק' מקשה על אומרו ותשמע הארץ אמרי פי, מדוע אינו אומר ושמעי הארץ בלשון ציווי כמו האזינו השמים, וע"ד שאמר ישעיהו (א) שמעו שמים והאזיני ארץ, ומדוע נאמר ותשמע הארץ דמשמע שממילא תשמע.

(3) כ"יוס (1) ח"ה קורבן

1 יערדף כמטר לקוי תול כפל אמרתי כשעירים עלי דשא ובריכיים עלי עשב. ראיתי בהעתק כתב יד קודש בעל חתם סופר זצ"ל לדקדק מאי טעמא נקט דשא ועשב ולא אמר עלי דגן וגפן. ולעניות דעתי אפשר כי באמת אמרו חז"ל (ברכות ו, ב) דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב, אך מכל מקום ללב דייקא וצריך השומע שיכין לבו לקבל הדברים ואז יפעלו דברי הדורש והרי זה דומה לשדה תבואות ואילנות טובות, שלא די לו בשפע טל ומטר אם אין השדה נחרש ומעודר ומנוכש כראוי, אך לא כן שדה דשא ועשב, באלו אין השדה צריכה מעשה ההכנה בגופו, ואך כאשר ירד הגשם והשלג עליהם מעצמם יעלו ויפרחו באופן שלא ישוב הגשם ריקם כי על כל פנים יצליח במשלחתו, ועל זה התפלל משה רבנו ע"ה שבכל אופן יצליחו דבריו ולא ישובו ריקם, אפילו אם לב השומעים לא נכון עדיין בכל זאת יהיו דבריו כמטר וטל עלי דשא ועשב על כל פנים.

ובספה"ק עבודת ישראל מהרה"ק המגיד מקוונ"ך מבאר זאת, שהפסוק מדבר כנגד צדיקי הדורות המדברים דברי מוסר לציבור בני דורם. שיש מצבים שבני דורם אינם שומעים את דברי המוסר ואין הדברים נכנסים ללבם, כיון שהם מחוברים אל הקליפות ומתוך כך נאטמו לבותיהם ואינם יכולים לשמוע. העצה לזה היא האזינו השמים ואדברה, שמים מרומז לנשמה אשר בה אין לקליפה שום אחיזה והיא שומעת תמיד, ע"כ ידבר אל נשמותיהם של ישראל, וכאשר הנשמה תשמע אזי ממילא ותשמע הארץ אמרי פי, גם הגופים ישמעו. כי באמת הרי הגוף שקוע וטרוד בעניניו הארציים ורחוק הוא משמוע, אבל הנשמה הלא היא חלק אלו' ממעל ובוודאי תשמע, ולבשיבנסו הדברים באזני הנשמה ממילא ישמע גם הגוף הארצי. ולאור דבה"ק י"ל מאמר הבעש"ט הק' המובא בדגל מתנה אפרים, אהא דאחז"ל (אבות פ"ו) בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אי להם לבריות מעלבונה של תורה, והקשה שאם אין שומעין אותה למה היא יוצאת. ופ"י שהרהורי תשובה המתעוררים לפרקים בלב יהודי המה תוצאות הבת קול הזו. ולכאורה אם אין שומעים את הבת קול מנין באמת באה ההתעוררות ליהודי. אלא שהנשמה היא השומעת את הבת קול המדברת אל נשמות כלל ישראל אזי להם לבריות מעלבונה של תורה, כי בנשמות ישראל אין לקליפה שום אחיזה, וכיון שהנשמה שומעת אז ממילא ותשמע הארץ אמרי פי, גם הגוף מתעורר. והעבודה של יהודי היא רק אחזתיו ולא ארפנו.

31

(1)

ועד"ז י"ל עוק ע"פ המבואר דשמים מרומז
לש"ק וארץ לימות החול. וזהו פי' האזינו השמים
ואדברה, הציווי הוא בעיקר שיהודי ירומם כראוי
את שבתותיו להשי"ת, ואז ממילא תשמע הארץ
אמרי פי, כל השבוע יתרום. בכל ימות השבוע
אין יהודי יכול להתרום בהיותו במצב שפל מאד
ומשוקע בגשמיות, ואף שהנשמה תמיד דבוקה
בהשי"ת אך כאשר אדם חוטא נשמתו מסתלקת
ממנו. אבל הש"ק היא יומא דנשמתא ועוד יש בה
נשמה יתירה, והיום מסוגל שהנשמה הדבוקה תמיד
בהשי"ת תשוב אל יהודי. וזהו מד"א דשב"ת ר"ת
ש'בת ב'ז ת'שוב, שהיום מסוגל ליהודי לשוב
ולהתעלות. וכמאמר מרן הק' מקוברין זי"ע, תחלה
למקראי קדש, מי שרוצה להקרא אל הקדושה יתחיל

בש"ק, שבה מסוגל יהודי להתעלות ולהיות קדוש.
והיינו כאמור לפי שאם בכל ימות השבוע קשה מאד
ליהודי להתעלות, הרי בש"ק שהיא יומא דנשמתא
יש ליהודי הכח להתעלות. וע"י שמתקיים האזינו
השמים, שיהודי מאיר את שבתותיו, הרי תשמע
הארץ, שגם בכל השבוע יוכל להיות קרוב להשי"ת.
וצדיקים אמרו בפ' מאחז"ל (מכילתא יתרו) שבש"ק
צריך להיות כאילו כל מלאכתך עשויה, דקאי אפילו
על ענינים רחניים, שאפי' הדאגה על מצבו הרוחני
אינה מעבודת הש"ק, כי עיקר העבודה של ש"ק
היא להתעלות להיות דבוק וקרוב להשי"ת, ועי"ז
שמתעלה בש"ק ממילא יהיו כל עניניו במדרגה יותר
גבוהה.

ששת ימי המעשה יונקים משבת

נאמר בפסוק: "פטר מים ראשית מדון" (משלי יז, יד). כמו אותו
סכר גדול שאם ינקב בו חור קטן כל הסכר יתמוטט, יקח קצת זמן
אבל זה יקרה לבסוף, כך ישנן נקודות - 'חורים' קטנים - ביהדות
שעולות להביא הרבה חורבן, הרבה הרס, וצריכים לחפש אותן ולסגור
אותן לפני שההרס יפרוץ ויתפשט.

5
הנה ענין
הנה ענין

6 אמנם, עלינו לדעת, כי מציאות זו קיימת גם לצד ההפוך. ישנן
נקודות שטומנות בחובן הרבה שפע וברכה, אלא שפעמים רבות דוקא
נקודות אלו סתומות וחתומות עבורנו.

אחד מהיסודות החשובים ביהדות הוא, ששבת קודש נקראת "מעין
הברכות", כלומר: השבת היא מעיין של ברכות. דבר זה נקבע בטבע
הבריאה במעשה בראשית.

חיים אנו בתוך העולם שברא הקב"ה בששת ימי בראשית. מעשה
בראשית זוהי עוצמה שלא ניתן לשבור אותה בשום אופן. הקב"ה נשבע
"ועוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא
ישבתו" (בראשית ח, כג). ישנם בעולם הרבה שינויים, הרבה גלגולים, אבל
מה שקבע הקב"ה במעשה בראשית - לעולם לא ישתנה, וכפי שאמר
קהלת (א, ט) "מה שהיה הוא שיהיה".

אחד הפרטים המהותיים מהתוכנית של העולם שנקבעה ע"י הקב"ה
במעשה בראשית הוא, שהעולם בנוי מששה ימים ועוד יום אחד, ואותו
יום אחד הוא המרכז שממנו יונקים ששת ימי המעשה קדושה ושייכות
ל"קב"ה.

זהו חוק של מעשה בראשית, ואין שום אפשרות לעקוף את חוק
הטבע הזה!

לפי יסוד זה נבין מעט דבר שהוא לכאורה פלא עצום, ממש
תעלומה!

ישנם הרבה בני תורה, בחורי ישיבות ואברכים, שמשקיעים כל כך
הרבה שעות, כל כך הרבה השתדלות, עם עמל ויגיעה, והכל מתוך שאיפה
ורצון אמיתיים להתגדל ולהתקדם בעבודת השי"ת. ועם כל זאת, למרבה
הפלא המשברים רבים וההתקדמות איננה כלל ביחס להשקעה. זוהי
פשוט תעלומה: מה קורה כאן, ממה נובע חוסר ההצלחה?

לדעתי, אחת הסיבות העיקריות לכך היא, שאיננו מחוברים מספיק
לאותו מקור יסודי שממנו אמורים אנו לקבל את ההצלחה והשטייגן'
- שבת קודש!

הקב"ה ברא את ששת ימי בראשית באופן שאת עיקר מקור
הקדושה, את הכח שלנו ביום ראשון, שני ושלישי, להתפלל, ללמוד תורה
ולהתקדם - את כל זה מקבלים מהשבת, ומעיין זה עבור רבים מאתנו
הוא כמעט חתום וסתום. זוהי סוגיא שכמעט ואיננו יודעים איך לגשת
אליה בכלל.

היום השפל ביותר בעבודת ה'

ודאי שכולנו שומרים שבת, אבל עם קצת השתדלות וקצת גדלות,
ניתן היה לגרום לכך שכל השבת שלנו תיראה אחרת לגמרי!

ברצוני לעמוד כאן על הפלא הגדול הנגלה לעינינו, שאצל היהודי
בכלל, ואצל בני תורה בפרט, באופן טבעי היום השפל ביותר בעבודת
ה', הוא יום השבת.

בימות החול לכולנו יש ב"ה מסגרת: ארבע שעות לימוד בבוקר,
ארבע שעות אחה"צ, ושעתיים בלילה. אלו שעות שבהם כל בחור ואברך
יושבים ולומדים. מלבד זאת ישנם גם סדרים של תפילה חמנים
המיועדים לאכילה ולשאר צרכי הגוף, אבל בסך הכל, באופן טבעי היום
שלנו מלא עם תורה.

כך הוא גם אצל יהודים העמלים לפרנסתם. בעצם, כשיהודי יוצא
לעבוד על מנת להחיות את נפשו ונפש בני ביתו, ובמטרה לגדל בנים
לתלמוד-תורה, וגם קובע עתים לתורה - הוא עוסק כל היום במצוות.

והנה מגיעה שבת קודש, ודוקא ביום זה כל אותם סדרים אינם.
בליל שבת אדם הולך לישון מוקדם, ומתעורר לפעמים למחרת לאחר
כשתים-עשרה שעות שינה... הוא רץ לבית הכנסת, ובסיום התפילה הוא
מתיישב לאכול את ה'צ'ולנט', אח"כ ישן עוד שלוש או ארבע שעות
שבסיומן הוא קם סהרורי ורץ לתפילת מנחה... באופן טבעי שבת הוא
יום ריק מכל תוכן, גם אצל המשפחות הטובות ביותר.

(7) טיפוח מוסר מלאי כ3

אכן, לאמיתו של דבר אין על האדם לחשב חשבונות של תכלית המעשים
אין לו אלא צורך הוא לעשות את המוטל עליו, ואילו התכלית היא ביד הקב"ה
לבדו. כי מי שסבור שהוא בעצמו פועל ומגיע אל התכלית על ידי מעשיו, הרי הוא
כאומר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ה יז), ואסור לומר כן לא רק
בעסקי חומר וגשם, אלא אף בענינים של רוחניות.

ולכן אמרו חז"ל (מגילה ו ב) "יגעתי ומצאתי", דהיינו שלאחר כל היגיעה אין
ההשגה אלא בבחינת מציאה שבאה בהיסת הדעת, ושכר הוא שזיכו לאדם מן
השמים כגמול על יגיעתו. וזהו שאמר ר' נחוניא בן הקנה (ברכות כח ב): "אני עמל
והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר", השכר עבור
תורה ומעשים טובים אינו על החכמה שהשיג וקנה לעצמו, אלא על העמל והיגיעה,
כי החכמה שקנה מתנת שמים היא, וכמו שנתבאר. [ואילו עבור עמל העולם הזה
אין מקבלין שכר, והשכר הוא רק על מה שפעל והועיל ע"י עמלו].

pe (6)

וכיון שאין האדם פועל את התכלית, ורק ע"י מעשיו עוזרים לו מן השמים, וככל שיתאמץ וינצל את כוחות נפשו יותר, יסייעוהו מן השמים יותר, א"כ אין גבול ליכולתו של האדם, שהרי בין כה וכה אין התכלית באה מכת האדם, ועל כן אין תימה אם ביכולתו של האדם לעשות דברים שהם למעלה מדרך הטבע. [ועל דרך זו יש לבאר ענין הנס של "ותשלח את אמתה" [ועי' מש"נ במאמר לב]].

6 וכך אמרו חז"ל על הכתוב: "וידבר ד' אל משה בעצם היום הזה לאמר, עלה אל הר העברים הזה וגו'" (דברים לב מה-ט) - "בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח וכו' (בראשית ז יג), לפי שהיו בני דורו אומרים, אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו להכנס לתיבה וכו', במצרים נאמר בעצם היום הזה (שמות יב מא), לפי שהיו מצרים אומרים אם אנו מרגישים בהם, אין אנו מניחים אותם לצאת וכו', [אף במיתתו של משה היו ישראל אומרים, אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחים אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן וכו', אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו למחות יבוא וימחה" (רש"י שם).

ולכאורה תמוה, בשלמא בדור המבול וכן במצרים נחא מה שאמרו אין אנו מניחין, כי בידם היה למנוע את הדבר, והקב"ה שינה את הטבע והכניס את נח לתיבה והוציא את ישראל ממצרים בכח גדול ובזרוע נטויה, אבל במיתת משה מה סברו ישראל כשאמרו אין אנו מניחין, וכי בידם היה למנוע את הדבר, ומשמע באמת שבלי שינוי הטבע של "בעצם היום הזה", היו אכן מעכבין את מיתתו, הכיצד? וכי ניתן למנוע את מיתתו של אדם. [ודוחק לפרש שנתכוונו למנוע עלייתו להר העברים, ובכך למנוע את מיתתו].

וצריך לפרש שבמידת הכרת הטוב שהיתה לישראל אל משה רבינו, "שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן", בכח מידה זו בידם היה למנוע ממנו את המות, והוא על פי מה שאמרו חז"ל (סמ"ר פ"ד ב): "הפותח פתח לחברו נפשו הוא חייב לו", וע"ש בחז"ל שבכח זה החיו אליהו ואלישע את המתים, ובמקום שלא הרגישו את החיוב של "נפשו הוא חייב לו" - לא יכלו להחיות מתים על אף רצונם, (נחבאר במאמר עג). וכן איתא בגמ' כתובות (קד א): "עליונים מבקשים את רבי ותחתונים מבקשים את רבי", וע"ש שלא מת רבי עד שפסקו מלהתאמץ בתפילה. ואף כאן, ע"י שהיו ישראל "מבקשים את רבי", ע"י "נפשו חייב לו" שהרגישו ישראל כלפי משה, במאמץ של כולם עם כל הכוחות הגלומים בהם - היה בידם למנוע ממשה רבינו למות, אלא ששינה הקב"ה את הטבע והכניסו בעצם היום הזה, כמו בנח וביציאת מצרים.

והנה, אמרו חז"ל (במדב"ר פ"ג ט) על הפסוק: "ויקחו את הפר אשר נתן להם" (מלכים-א יח כ) - "נתקבצו כל אותם נביאי הבעל ד' מאות וחמישים, ונביאי האשרה ד' מאות, וכולם לא יכלו להזיז רגלו מן הארץ וכו', השיב הפר ואמר לאלהו לעיני כל העם, אני וחבירי יצאנו מבטן אחד, והוא עולה לחלקו של הקב"ה ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי לחלק הבעל להכעיס את בוראי, א"ל אליהו לך עמהם, כשם ששמו של הקב"ה מתקדש ע"י זה שעמי, כך מתקדש על ידך [עיי"ש עוד שאעפ"י כן לא חפץ ללכת עמהם עד שמסרו אליהו לידם], והיינו דכתיב (איוב לה יא): "מִלְפָּנֶיךָ מִבְּהֵמוֹת אֲרִי" וכו', אמר הקב"ה למדו מפרו של אליהו".

4 וידוע בשם הגר"ס ז"ל, שהלימוד הוא מכת הרצון של פר זה, שלא היו יכולים שמונה מאות וחמישים איש להזיזו ממקומו, כיון שלא רצה להשחט לע"ז, ומכאן שאף בכחו של אדם כן, שאם יבין את נחיצות הענין, הרי יש בידו כחות שהם למעלה מן הטבע.

ועוד אנו למדים מפר זה, שלעולם אל יתחשב אדם בתכלית היוצאת מן המעשים אלא במעשים עצמם, שהרי אף לאחר שאמר אליהו לפר שעל ידו יתקדש שם שמים, עדיין לא הסכים ללכת עמהם להשחט לע"ז, עד שמסרו אליהו לידם. והוא מה שאמרנו, שאין לחשב אלא את חשבון המעשים בלבד ולא את חשבון התכלית, כי התכלית לאלקים היא.

8

36

46

כנשר יעיר קנו

1
"כנשר יעיר קנו, על גוזליו ירחף, יפרוש כנפיו יקחהו, ישאחו על אברתו" (לב,יא).
ופרשיי: נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו
פתאום, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכת לחברתה
כדי שיעזרו בניו ויהא בהם כח לקבלו. יעיר קנו - יעורר בניו, על גוזליו ירחף - אינו
מכביד עצמו עליהם אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע. אף הקב"ה (איוב לו) שדי לא מצאנוהו
שגיא כח, כשבא ליתן תורה לא נלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע רוחות, שנאמר
(להלן לג) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו - עכ"ד.

אולם באמת יש ללמוד דבר נוסף מן הנשר כמו גם מדוגמאות אחרות שמצאנו אצל
קדמונינו שהמשילו את הנהגת ישראל בגלות בכל מיני משלים, מהם נלמד את אורות
ההנהגה בימים טרופים, אשר גם הנהגה זו לימוד היא צריכה.

11 אומר שלמה המלך החכם מכל האדם (משלי ל, יח"ט) "שלשה המה נפלאו ממני ...
דרך הנשר בשמים, דרך נחש עלי צור, דרך אניה בלב ים".

"דרך הנשר בשמים" - ביאר הרב דב א. ברזון ז"ל:

הנשר - רק לעתים רחוקות הוא טס מעל פני הקרקע, בדרך כלל או שהוא נמצא
בגבהי מרומים, או שהוא שוכן על הקרקע ממש. הנשר הוא ציפור פלאי, כאשר אתה
רואה את היצור הזה כשהוא משרך דרכו על הקרקע, אינך יכול להאמין שהוא יכול
לפתע פתאום להמריא אל בין העננים ולהתרומם גבוה יותר מאשר כל ציפור אחרת.

חז"ל אומרים, שגם בני ישראל דומים לזה: "כשהן יורדין יורדין עד מטה, וכשהן
עולין, עולין עד לרקיע". כך הדבר קורה לנו כעם מבחינה מדינית, אך כך הדבר קורה
גם לפרט או לפרטים מבחינה רוחנית. אין מצב של אמצע, יש מצב של או למעלה או
למטה, ורחמנא ליצלן, כאשר יורדין יורדין עד לעפר, ומתבוססים בבון מלוכלך של תרבות
משחיתה עד שמאבדים עצמם לדעת מדתם ומיהדותם.

"דרך נחש עלי צור".

הנחש יש לו שתי תכונות החשובות לו לשמירת חייו.

א. הוא מסתפק באוכל מינימלי לקיומו, ומתקיים אפילו "עלי צור", על סלע צחיה.
26 הנביא הכריז שהקב"ה משבח את עמו: "כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעורך, אהבת
כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", בארץ שלא היו בה מזון ומים, ובמשך
שנות הגלות המרות למדנו לחיות כמו נחש, בתנאים של מחסור ומסכנות, חיינו "על
צור", על סלע.

ב. הנחש צריך להשתמש בערמתו כדי להתקיים, ואלמלא הערמה היה הנחש נכחד
3 מן העולם מוזמן. ואף עם ישראל בכל שנות גלותו היה צריך להשתמש בחכמה ובשכל
טוב. ובכל נסיבות שחן, היה זה הראש היהודי שעזר לנו לגבור על אויבינו. לדוגמה

ומשל, מספרים על סיר משה מונטיפיורי, שהוזמן פעם בשבת יחד עם עוד אנשים חשובים
לארמון המלך לפגישה מיוחדת. כאשר הישיבה נגמרה, הציע המלך "סיגאר" יקר לכל
אחד מהאורחים. כולם נטלו סיגר מלבד משה מונטיפיורי. שאל אותו המלך לסיבת סירובו,
ועל כך השיב מונטיפיורי: "הוד מלכותו, מתנתך כל כך נעלה, איני יכול להרשות לעצמי
36 להעלותה בעשן..."

הנחש נעשה מסוכן - כאשר מטפלים בו שלא כראוי. "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו
עקב". משה היה מודאג כאשר גילה כמה תכונות נואלות בעמו. ה' ציווהו להשליך את
המטה על האדמה, ויהי לנחש. אך כאשר נאמר לו "ואחוז בזנבו", טיפל בו בעדינות
ובזהירות, ואז - "וייהי למטה". הוא נעשה למטה אלקים אשר הנהיג בו את העם.

"דרך אניה בלב ים".

אין דבר שהוא נורא למראה כמו מחזה של אניה המיטלטלת בסערה וזועפת. סיפור
פעם שאמנים גדולים כבלו את עצמם לתורן של האניה, כדי להתנסות ולהרגיש בטירופו
של הטייפון וחוסר הישע והבדידות הנוראה של האניה בלב ים שכל אלה מפחידים מאד
כל איש. ורק רב החובל אינו מתרגש. הוא יודע כי הסופות הללו בדרך כלל דוחפות את
46 האניה קרוב יותר אל החוף, והוא גם יודע ומכיר את כל הטכניקות איך להתגבר גם
על מצבים קשים כמו רוח קשה וגלים גבוהים. והצוות מצייט להוראותיו לנווט את כלי
השייט בכיוון הנכון.

9
הנהגה
הנחש

העם היהודי עומד לא אחת כאניה בלב ים. כאניה מבודדת המיטלטלת בסערות וסופות נוראות. אניה שצריכה להיות בעצם אניית מלחמה הנלחמת נגד אויביה ושונאיה הקמים עליה מצפון ומים, ביבשה באויר ובים. ורק "רב החובל" הם גדולי ישראל, גדולי התורה, הם היודעים במבטם החודר והמעמיק האיד לנווט את הספינה, ומי שיציית לרבנים החובלים הצדיקים הללו, הוא יהיה זה גם שייצל מן הטירוף של ימי עקבתא דמשיחא.

(10)
pe

כי רק רב החובל מכיר מקרוב ויודע האיד מובילים את הספינה אל חוף מבטחים, ובכל דור בו גדולי ישראל ניווטו את הספינה, היה שקט ושלווה יחסי. ורק בדורות שבהם שלטו יהודים שבעטו במסורת שקיבלו בבית הוריהם, או אז גם התעוררו אותם גלים סוערים וזועפים של אנטישמיות נוראה. ומי שיבדוק את הדברים באובייקטיביות מוחלטת, יגיע לאותה מסקנה. ירחם ה' עלינו ועל כל בית ישראל.

(11)
אנא

לכ, נא על אשר מעלתם.
זה בחינת "דין" — על אשר מעלו. "על אשר לא קדשתם אותי" — זה בחינת "חשבון" מה שהיו יכולים לקדש שמו יתברך, וכפרש"י. וזה (אבות ג, א) "דין וחשבון", כמו שנתבאר בפרשת וירא, יעויין שם.

לא שב אדם מדרכו הרעה, מוטב לו שלא היה יום הקדוש הזה, ומוטב לו שנהפכה שליחו על פניו (ירושלמי ברכות א, ב) בערב יום הקדוש היה ל' היום הזה הי' עוד ענשו לבלי קץ בעונש "חשבון" — העדר החשובה. על זה ידו כל הדוים. השיבנו ה' ונשובה אליך באמת ובתמים!

"דין וחשבון" ¹¹, פירש הגר"א — "דין" על העבירה שעשה, "וחשבון" על המצוות שהיה יכול לעשות בעת שעשה העבירה. ולפי זה תסמר שעת אנוש ביום הכיפורים, דקיימא לן (יומא פה, ב) דעם תשובה מכפר גם על חמורות, ובלא תשובה גם על קלות אינו מכפר. אם כן כמה גדול ה"חשבון" שביום שנענה בו גם היחיד, ואין השטן שולט עליו, כמאמרם "השטן" — בנימטריא שס"ד ¹², ונקל לעשות תשובה בדבר קל יוכל לזכות לחיים הנצחיים ולהיח אהוב למקום, ואם חלילה לא עשה תשובה יוכל להיות העונש על ה"חשבון" — היינו העדר עשייתו התשובה — כמו שיענש על כל חטאיו ¹³ ואפשר יותר מהם, והאחרון הכביד. וכאשר ברך ברכת "שהחיינו" ¹⁴, שזה באמת שמחה אמיתית שהקב"ה נתן יום סליחה לכל פשעי בני אדם להסיר מעליהם השטן, ויאות לברכו ולהודות לשמו על גדול רחמיו מצדו יתברך. אולם אם

(12)
השטן
הוא
לכל
פשיע

ומה שבאה פרשה זו סתומה יותר משאר פרשיות המועדים, הענין הוא מה שידוע בעניני תורתנו הקדושה אותן ¹⁵ שהן מפנות הדת ומעקריה, כי כל מה שהענין יותר נעלם ויותר פנימי הוא יותר סתום ובה הלשון בו בדרך קצרה ובמלות מועטות. כענין המצוה שבתפילין שהזכיר בו הכתוב: והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך ¹⁶, ולולא הקבלה לא היינו עומדין על עיקר מצוה זו מה היא, גם לא מנין הפרשיות כמה הן, גם לא היינו משיגים ממשמעות הכתובים המקומות שבגוף המיוחדים להם שבהם ראוי להניחן, וכן מצות ציצית שאמרו ד"ל ¹⁷: שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה. לא היינו יודעים משפטה בשמונה חוטין וחמשה קשרים לולא קבלת רד"ל, כי לשון הכתובים בזה סתום מאד. גם בכאן באחד לחדש שהוא תחלת חשבון העשרה הנשלם ביום הכפורים יש בו מן הסוד וההעלמה שראוי הכתוב לסתום ולחתום כדרך שאר עניני התורה הסתומים, וסתמתן כפי רוב העלמתן. וזהו הענין שאין זכרון עולם הנשמות מפורש בתורה אלא ברמזים, וסתמתו לרוב העלמתו. כי התורה להמון ישראל נתנה ¹⁸, לא ליחידים שבהם בלבד, וענין העולם ההוא אין כל היחידים משיגין אותו איך הוא. אף כי המון העם. כי כשם שאין הדג המתגדל במים יודע ומשיג יסוד האש לפי שהוא הפכו, כן העולם ההוא השכלי בהפך מן העולם הזה הגשמי, ואין בעל החומר יכול להשיגו בעוד שהוא בחומר, ועל כן הוצרכה התורה לבאר היעודים הגופניים המושגים להמון לחוש העין, ומתוך אותן יעודים שהם הכנות מה שיצטרך האדם. יבא האדם אל התכלית שהוא עיקר הכוונה. ובמדרש ¹⁹:

(13)
ל' קח"י
כ"א/כ

(6)

והנה, מבואר בספרי המקובלים, שכעת שהי"ת רוצה לעשות איזה דבר גדול בעולם שנוגע לעליונים בשמי שמים ולתחתונים בארץ, אז הי"ת מעטף דבר זה בכמה מיני עיטופים, ואפילו באמצעים שאינם נאים ועוד הם כעורים, כדי שלא ירגישו כזה הדינים והמקטרגים. ואלמלי³⁵⁸ היה נעשה בפומבי, תיכף היה עולה המקטרג לקטרג, ומדת הדין היתה מעכבת בדבר. וזה לשון הש"ך³⁵⁹ (על התורה בפרשת "וישב"³⁶⁰): "שמעתי בשם ה' יעקב אר"ז ז"ל, שקיבל מרבתי, למה היחס והשררה והמלכות של ישראל יהיה על זה הדרך, שהרואה יראה שח"ו יהיה צד ממורות?", עיי"ש שחשב כל ההשתלשלות של משיח, שהיתה על דרך מכתרת ופריצות. "אלא, שעשה הקב"ה כן, כדי להביא מלך המשיח בהיסח הדעת, כדי שלא יקטרג המקטרג, כמו שאמר בזהר³⁶¹ ... ולזה רמזו ז"ל³⁶² נחש, מציאה, משיח — באין בהיסח הדעת של מקטרג ... ועשה הקב"ה כן, כדי שיסיח השטן דעתו ויאמר: השררה והמשיח לא יבואו אלא מהיחס והקדושה; ולא יבוא על זה הדרך", עיי"ש שהאריך בזה. ועיין ג"כ בספר הקדוש "מגיד מישרים" (בפרשת ויגש³⁶³), דהמלאך גילה לרכינו הב"י הטעם שאיצטריך דוד ומלכא משיחא דייתו³⁶⁴ מרות המואביה, משום דע"י כך "אית לה תוקפא לאתקפא על ההוא סטרא", עכ"ל.